

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ LAIKSI PERUSTULOKOKEILUSTA

Vates-säätiö sr on vammaisten ja osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä edistävä asian-
tuntijaorganisaatio. Toteutuessaan perustulo koskee monia taustayhteisöjen asiakkaita. Lau-
suntoon on koottu yhteistyöorganisaatioilta saatuja kommentteja koskien hallituksen esi-
tystä laiksi perustulokokeiluun.

Hallituksen esityksessä pyritään saamaan hallittava joukko ihmisiä kokeiluun, niin että jouk-
koa pystytään vertailemaan ja kokeilusta saamaan vakuuttavia vaikutusten tuloksia. Joukon
kohdentaminen on tehty hyvin perusteiden ja selkeästi, vaikkakin kokeiluun valittavien rajaus
jättää selkeästi ryhmän vammaisia henkilöitä kokeilun ulkopuolelle. Tätä voidaan pitää yh-
denvertaisuuden näkökulmasta kyseenalaisena.

Esityksen mukaan perustulokokeilu kohdentuu työttömyysturvalain peruspäivärahaa tai työ-
markkinatukea saaviin henkilöihin, joiden kohdalla työllistymisen edistäminen on erityisen
tavoiteltavaa. Työkyvyttömyyseläkeläiset ja vakuutuslainsäädännön perusteella korvauksia
saavat henkilöt on rajattu ulkopuolelle. Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan maksu on ollut
jo nyt kohtuullisen selkeää, koska etuudet perustuvat yksiselitteisesti työttömyyteen. Sen
sijaan henkilöt, joiden status on liikkeessä, eli esimerkiksi henkilöt, jotka ovat välillä työkyvyt-
tömyys- tai kuntoutusetuuden, toimeentulotuen tai opintotuen piirissä, ovat aidommin pe-
rustulon tarpeessa.

Työkyvyttömyyseläkkeen ja palkkatulon yhteensovittaminen toimii osalla vammaisilla henki-
löillä kannustinloukkuna. Nykyisessä järjestelmässä kansaneläkelain mukainen työkyvyttö-
myyseläke leikkautuu kokonaan, mikäli ansiotulot ylittävät tietyn määrän (743,84€/kk). Kan-
saneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen joustamaton tulo raja tosiasiallisesti rajoittaa
työllistymistä palkkatyöhön. Vammais- ja työkyvyttömyysetuuksien sekä niihin liittyvien kulu-
korvausten ja erilaisten omavastuiden viidakko vaikeuttaa tämän kohderyhmän työllisty-
mistä. Työkyvyttömyyseläkkeen säädös joka rajoittaa palkkatulon saantia ei nykyisellä järjes-
telmällä kannusta palkkatyöhön.

Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä mahdollistaa kansanelä-
kelain mukaisen työkyvyttömyysetuuden lepäämään jättämisen (738/2009), mutta se kohte-
lee eriarvoisesti pitkäaikaissairaita ja vammaisia henkilöitä. Kannustimena toimiva ylin vam-
maistuki myönnetään vain niille, jotka ovat ennen eläkkeen lepäämään jättämistä saaneet
eläkkeensaajan hoitotukea. Suurin osa esimerkiksi mielenterveyskuntoutujista jää ilman
tuota kannustinta.

Käynnissä olevassa hallituksen Hyvinvoinnin ja terveyden –tavoitteessa, Osatyökykyisille tie
työelämään –kärkihankkeen (OTE), yhtenä tavoitteena on mm. parantaa työkyvyttömyys-
eläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittamista. Tätä varten tehdään mm. kannustinloukkuselvi-
tys. Mikäli perustulokokeilun pohjalta päädytään perustulojärjestelmän rakentamiseen, kan-
nustinloukkuttoman järjestelmän tulee luonnollisesti koskea yhdenvertaisesti kaikkia eri syistä

kannustinloukkuja omassa elämässään kohtaavia henkilöitä. Tämä on tärkeää huomioida perustulokokeilun tulosten arvioinnin yhteydessä.

Kokeilulla pyritään saamaan selville perustulon vaikutuksia työllistymiseen. Lievästi vammaiset henkilöt (diagnoosittomat, lievästi kehitysvammaiset, laaja-alaisia oppimisvaikeuksia omaavat henkilöt), jotka eivät ole syystä tai toisesta hakeutuneet eläkkeelle, voivat olla peruspäivärahan tai työmarkkinatuen piirissä. Osa heistä saattaa päätyä satunnaisotannalla perustulokokeilun kohdejoukkoon. Tästä syystä olisikin hyvä, että kokeilusta viestitään selkeästi ja ymmärrettävästi mm. selkokielellä. Selkokieli palvelee ymmärrettävyydellään laajaa käyttäjäjoukkoa ja on yleiskieltä luettavampaa ja ymmärrettävämpää. Koska kyse on poikkeuksellisesta kokeilusta, tulee asiakasinformaatioon kiinnittää erityistä huomiota.

Lakien säätämisessä tulee pyrkiä perusoikeusmyönteisyyteen. Tämän tulee koskea myös lakiesityksiä kokeiluista. Perustulokokeilun osalta hallituksen esitys merkitsee jopa sitä, että perustulonsaajat ovat muita paremmassa asemassa työllistyessään. Perusoikeuksia korostava tulkinta edellyttäisi myös vammaisten henkilöiden valitsemista perustulokokeiluun, jotta tämän henkilöryhmän perusoikeudet ja ihmisoikeudet turvataan yhdenvertaisesti.

Kokeilun tuloksia arvioitaessa on otettava huomioon:

Olisi tärkeää huomata, että myös osittaista tai etenkin määräaikaista työkyvyttömyysetuutta saavat henkilöt voivat olla statuksestaan huolimatta ensisijaisesti pyrkimässä avoimille työmarkkinoille ja näin ollen rinnastua työttömiin henkilöihin. Vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi ja työllistymisessä vaaditaan selkeämpiä linjauksia ja uusia toimintamuotoja jotta vammaisten henkilöiden työllistyminen todella toteutuu. Perustulon kokeilu tasavertaisesti kuuluu myös näihin toimintamuotoihin.

Perustulokokeilua koskeva asiakasinformaatio tulee olla lähtökohtaisesti selkokielellä. Myös henkilökohtainen palvelu on erityisen tärkeää vammaisille henkilöille joilla on vaikeuksia ymmärtämisen ja kommunikaation kanssa. Nämä on otettava huomioon ennen kaikkea kokeilun tuloksia arvioitaessa.

Perustulokokeilun tulosten arvioinnin yhteydessä tulee ottaa huomioon OTE-kärkihankkeena toteutettava kannustinloukkuselvitys. Kannustinloukkuttoman järjestelmän tulee koskea yhdenvertaisesti kaikkia eri syistä kannustinloukkuja omassa elämässään kohtaavia henkilöitä.

Lausuntoa varten kommentteja antoivat Kehitysvammaliitto, Invalidiliitto, Kärkulla samkomun ja Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö.

Helsingissä 9. päivänä syyskuuta 2016

Jaana Pakarinen
Säätiön johtaja